

บทที่ 1

บทนำ



## ความเป็นมาของปัญหา

บัวเป็นพันธุ์ไม้ที่เกิดจากเปลือกทม แต่ดอก ก้าน และใบของบัวที่โผล่พ้นเหนือน้ำนั้น หากได้มีร่องรอยความสกปรกของเปลือกทมไม่ ฉะนั้นจึงถือกันในวรรณคดีของชาติตะวันออกหลายชาติว่า บัวเป็นดอกไม้ที่สวยงาม ดอกดอ มีเส้นผ่า และมีคุณค่าต่อการที่จะนำไปเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ เช่นเกี่ยวกับเรื่องความงาม ความรัก ความละเอียดอ่อน และความละเอียดละไม เป็นต้น ในทางธรรม บัวเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ บัวจึงเป็นดอกไม้ที่ใช้สำหรับบูชาพระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความคิดเหล่านี้ได้ปรากฏเป็นหลักฐานในวรรณคดีและวรรณกรรมต่าง ๆ และโดยเฉพาะวรรณคดีบาลีและสันสกฤต ซึ่งนับว่าเป็นวรรณคดีพื้นฐานสำคัญของวรรณคดีชาติตะวันออกหลายชาติ กวีได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตนต่อบัวออกมาในลักษณะต่าง ๆ แต่ความคิดของกวีที่มีต่อบัวในวรรณคดีบาลี และสันสกฤตนั้น ยังขาดการรวบรวมเป็นหลักฐาน และบางเรื่องยังไม่มีผู้ใดวิจัย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจใคร่จะศึกษาเรื่องบัวในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต อันจะเป็นบรรทัดฐานของการศึกษาสืบไป

## วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาค้นคว้าแนวความคิดเกี่ยวกับบัวในวรรณคดีบาลีและสันสกฤตที่สำคัญ ๆ (2) เพื่อศึกษารวบรวมเอกสารอันเป็นที่มาแห่งแนวความคิด ศัพท์ที่เรียกชื่อบัว ศัพท์เรียกชื่อทางคานศิลป์กรรมสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยบัว และประโยชน์ที่ได้รับจากบัวอันมีนานาประการไว้ด้วย

คานพฤษศาสตร์ เพื่อเป็นส่วนประกอบให้เข้าใจเรื่องบัวประเภทต่าง ๆ อันจะทำให้  
วิทยานิพนธ์เรื่องนิชคเงินและสมบูรณยั้งชินควย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการเขียนวิทยานิพนธ์นี้ว่า เป็นการวิจัยแบบ  
วิเคราะห์หขอมูลเรื่องบัวในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต ในส่วนที่เป็นวรรณคดีบาลี ผู้วิจัยได้  
ใช้หลักฐานอ้างอิงในคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นบรรทัดฐาน และอรรถกถาอื่น ๆ เช่น  
ชาตกฎีกา พระธัมมปฎีกา เป็นต้น ในส่วนที่เป็นวรรณคดีสันสกฤต ผู้วิจัยได้นำ  
หลักฐานซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ฤคเวท คัมภีร์ปุราณ และ  
วรรณคดีสันสกฤตเรื่องอื่น ๆ ได้แก่ ภควัทคีตา พุทธจริต อุตตรรามจริต บทละครสันส-  
กฤต เป็นต้น ส่วนหนังสืออื่น ๆ ที่นักปราชญ์สมัยใหม่เขียนไว้นั้นจะกล่าวถึงเท่าที่จำเป็น  
เพื่อเป็นการอ้างอิงส่วนที่เกี่ยวข้องกับบัวเท่านั้น

### ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ จะให้ความรู้เฉพาะเรื่องบัวที่ปรากฏในวรรณคดีบาลีและ  
สันสกฤตโดยตรง ตามความนึกคิดของกวีที่มีต่อบัวในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความชื่นชมต่อ  
ความงามและธรรมชาติของบัว การนำเอาความงาม ความบริสุทธิ์ของบัวไปเป็นอุปมา  
อุปไมยทั้งในทางโลกและทางธรรม ความรู้ทางด้านศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อบัว ความรู้ต่าง ๆ  
เกี่ยวกับบัวในเชิงศิลป์เกี่ยวเนื่อง ได้แก่ ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม และความรู้เกี่ยว  
กับประโยชน์จากส่วนของบัว เช่น เหง้า ดอก ใบ และเกสร ความรู้ดังกล่าวนี้จะ  
เป็นแนวทางให้ผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบกับแนวความคิดเรื่องบัวที่ปรากฏใน  
วรรณคดีไทย หรือวรรณคดีอื่น ๆ หรือเป็นแนวทางที่จะศึกษาเรื่องบัวในวรรณคดีบาลีและ  
สันสกฤตให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

### วิธีดำเนินการวิจัย

ในชั้นต้น ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบัว ทั้งบัวหลวงและ  
บัวสายในคัมภีร์ที่เป็นภาษาบาลีและสันสกฤต ได้แก่คัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาคัน ๆ

มีพระอัมมปัทมฐุกดา ชาตกัณฐุกดา และบทประพันธ์ภาษาสันสกฤตของกาลิทาส รวมทั้ง คัมภีร์ภาษาบาลีและสันสกฤตอื่นที่ค้นได้ ศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับบัวที่นัก- ปรากฏสมัยใหม่เขียนไว้ ใ้สอบถามความรู้เพิ่มเติมจากผู้ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับบัว ในคานต่าง ๆ เช่นความรู้คานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และคานอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ด้ยบัว และได้นำข้อมูลต่าง ๆ ที่ค้นคว้า มาวิเคราะห์แนวความคิดของกวีที่มีต่อบัว ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ



ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย